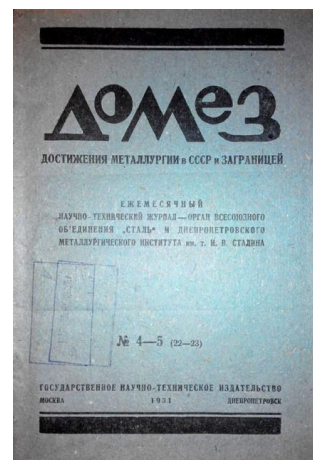
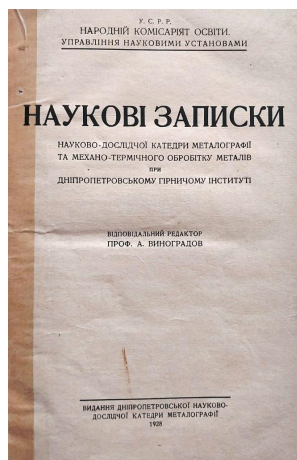
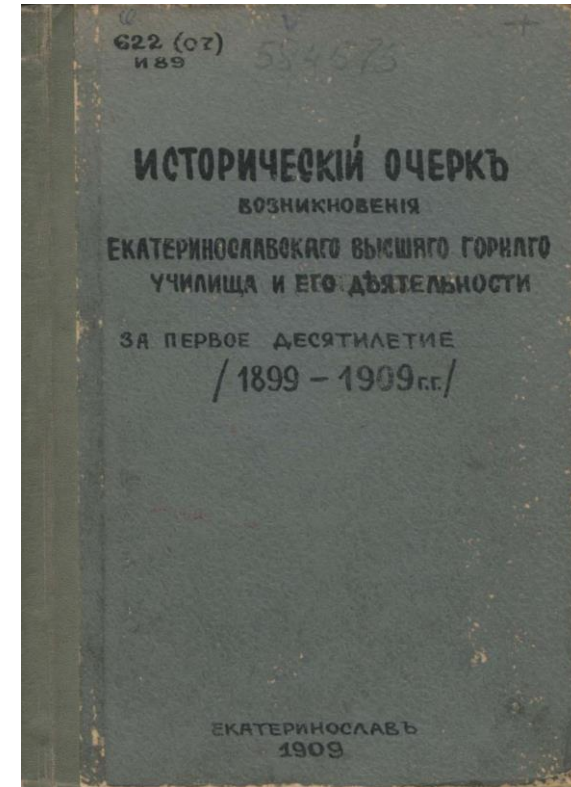

Три спроби становлення наукової бібліотеки в Катеринославі

Мироненко Микола Андрійович
канд. техн. наук, професор,
ДМетІ, УДУНТ,
м. Дніпро, Україна

Фактологічний матеріал взято із джерел:

Книги авторства акад. Дмитра Яворницького (1939 р.) та проф. Павла Рубіна (1909 р.)

Тисячолітня історія людських поселень на берегах Бористена

Поселення на берегах Дніпра-Бористена при впадінні в нього лівої притоки – річки Самари фіксуються від часів мисливців на мамонтів. Тисячолітня історія нуртує у широких степах Подніпров'я.

Брати Бінкевичі – вчені та краєзнавці Придніпров'я

Коли і ким засновані українські міста:

Київ	482	князь Кий
Чернігів	690	князь Чорний
Житомир	884	дружинік Житомир
Ужгород	894	князь Арпад
Полтава	899	князь Олег Віщий
Дніпро	940	воєвода Свенельд
Луцьк	1000	король Володимир Великий
Івано-Франківськ	1085	князь Василько Ростиславович
Чернівці	1185	князь Ярослав Осмомисл
Львів	1256	король Русі Данило Романович
Рівне	1283	король Данило Романович
Черкаси	1362	князь Ольгерд
Вінниця	1363	князь Ольгерд
Одеса	1413	Коцюба-Якушинський
Миколаїв	1415	князь Вівовт
Донецьк	1530	гетьман Лянцкоронський
Хмельницький	1431	король Русі Владислав II
Кропивницький	1533	гетьман Остафій Ружинський
Тернопіль	1540	гетьман Ян Амор
Запоріжжя	1552	гетьман Дмитро Байда
Суми	1652	отаман Кондратьєв
Харків	1654	козак Іван Каркач
Херсон	1672	отаман Іван Сірко

Становлення наукової бібліотеки у Катеринославі

У пропонованій доповіді розглянуто період від 1772 року і до наших днів крізь призму започаткування, становлення та утвердження бібліотечної справи від моменту початку розбудови на берегах повноводної річки міста Катеринослава. Умовно розподілимо цей період на три ключові спроби.

Період перший «прожектерський» (1784 - 1791)

Пов'язаний з фігурою запорозького реєстрового козака Грицька Нечеси. Саме під таким вигаданим прізвиськом у канцелярських книгах запорозького Кущівського куреня було означено князя Григорія Потьомкіна (1739 - 1791) – впливового фаворита Катерини II [1, С. 18].

Як зазначає у своїй фактологічній праці академік Д.І. Яворницький, у 1784 році вересня 4 дня Катерина II затвердила план розбудови у Катеринославі «великолепного університета» [1, С. 46] із хірургічним та народним училищами у його складі, а також академіями музичною та художньою.

Як зазначає академік Д.І. Яворницький, катеринославський університет від початку отримав у дар від князя Потьомкіна бібліотеку на 1500 томів, яку той придбав у місцевого архієпископа Євгенія Булгаріса за 6000 руб. Священник зібрав вказані фонди під час навчання й праці у Греції, Італії, німецьких і голландських землях та у Франції. У 1771 році Катерина II запросила Є. Булгаріса до Петербургу, де він зробив успішну, але нетривалу кар'єру, адже у 1779 році священник отримав можливість виходу на державну пенсію. Помер Є. Булгаріс у тому ж таки Петербурзі в 1806 році на 96 році життя [1, С. 48, 49].

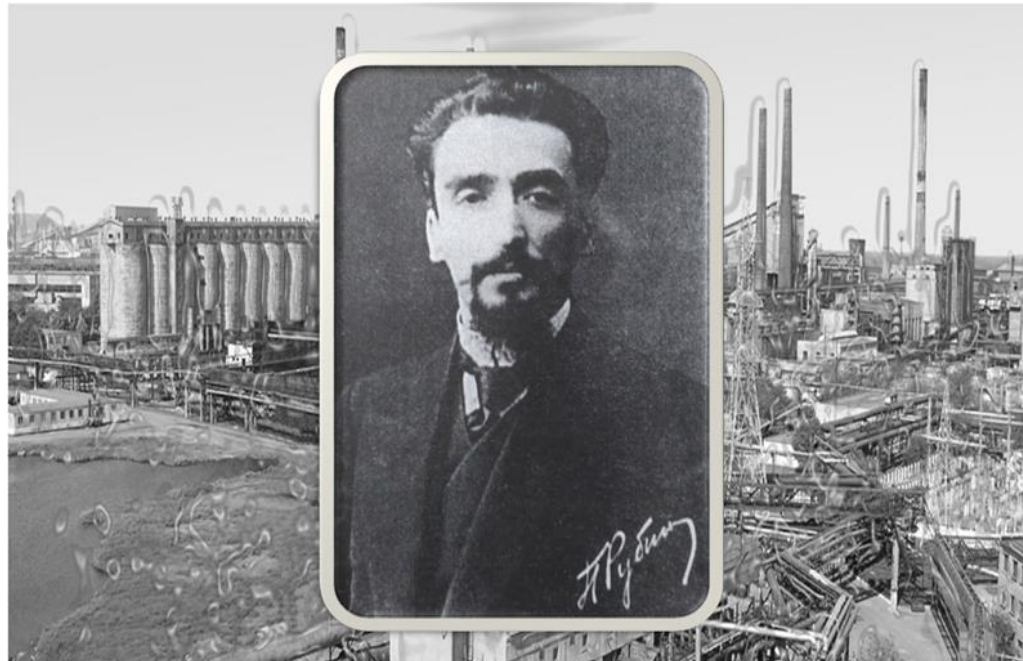

Куплена у нього князем Потьомкіним бібліотека для катеринославського університету спочатку була тимчасово переміщена до міста Кременчука у будинок можновладця, а по смерті останнього восени 1791 року, перевезена ріднею до столиці імперії, де зберігалась при Синоді російської православної церкви. Оскільки у Катеринославі університет так і не було побудовано, бібліотека була передана в дарунок Казанському університету [1, С. 50].

Ось так закінчився перший період становлення наукової бібліотеки в губернському місті Катеринославі.

Період другий «імперський» (1899 - 1917)

Пов'язаний із становленням у Катеринославі вищої технічної освіти. Ключовою працею при дослідженні цього періоду є робота професора П.Г. Рубіна (1874 - 1960), присвячена першому десятиліттю розвитку Катеринославського вищого гірничого училища [2].

Наприкінці 1895 року в катеринославській місцевій пресі починають активно писати про нагальну потребу в створенні в місті вищого навчального закладу, причому із нахилом до спеціальної технічної освіти.

Перше засідання комітету зі збору пожертв відбулось 4 жовтня 1898 року. На ньому місцеві депутати засвідчили факт першого внеску у 200 000 руб. від міської Думи та надання земельної ділянки на Соборній площі у безоплатне користування.

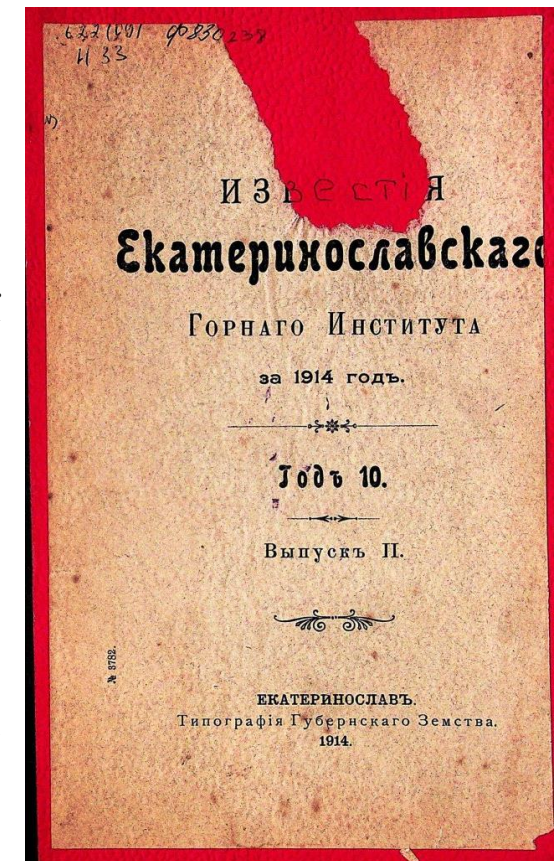
Директором училища 5 липня 1899 року було призначено гірничого інженера Сергія Миколайовича Сучкова (1852 - 1921). Кабінет йому було надано у приміщенні гірничого управління півдня Росії. Розпочалася робота з організації вступних іспитів до нового навчального закладу. Одночасно велись ремонтні роботи в приміщенні палацу князя Потьомкіна, аби краще прилаштувати кімнати до навчального процесу.

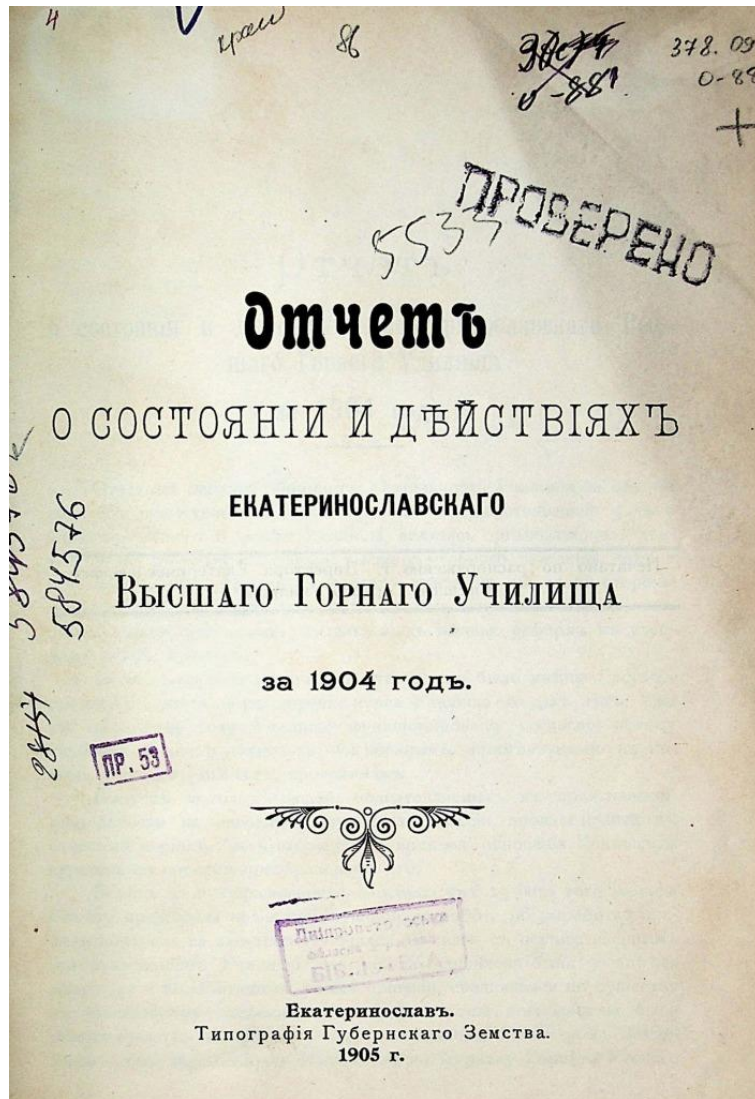
З метою започаткування бібліотеки КВГУ директор С.М. Сучков безоплатно передав у її фонди книги з власної бібліотеки у кількості 2571 том та періодичні видання. [2, С. 46]

Від самого початку заснування у новому вищому навчальному закладі розпочали наголошувати на потребі видання власного наукового журналу. Ініціював цей процес директор училища С.М. Сучков. Науковий часопис, згідно з проектом, мав отримати назву «Извѣстія Екатеринославскаго высшаго горнаго училища». Процес узгодження та напрацювання концепції видання тривав декілька років і лише у 1905 році вийшов друком перший номер нового наукового часопису. [2, С. 74]

Для студентів найбільш затребуваною була література для організації навчального процесу з урахуванням його специфіки: посібників, підручників, атласів, альбомів креслень і таблиць тощо. Таких видань було опубліковано понад 130 найменувань за перші десять років існування КВГУ (1899 – 1909 рр.). [2, С. 74, 75]

41

VIII. СВѢДѢНІЯ
о состояніи учебно-вспомогательныхъ учреждений Училища.

ОСНОВНАЯ БИБЛИОТЕКА
въ завѣдываніи штатнаго преподавателя В. Е. Загулина.

	По- жертвов.		Куплено.		Всего.		На сумму.
	Названій. Том.	Том.	Названій. Том.	Том.	Названій. Том.	Том.	Руб. К.
Состояло къ 31 декабря 1903 г.	—	—	—	—	4798	27972	24415 82
Поступило въ 1904 году.							
Книгъ, картъ и чертежей русск.	45	94	451	2444	496	2538	526 88
„ „ „ „ иностр.	10	11	350	525	360	536	2102 47
Періодич. изданій русск. и иностр.	65	1094	178	3887	243	4981	2396 96
Итого за 1904 г. поступило.	120	1199	979	6856	1099	6055	5026 81
А всего на 1 января 1905 года состояло	—	—	—	—	5897	36027	29442 13
<i>Примѣчаніе:</i> Въ числѣ поступившихъ въ 1904 г. книгъ и журналовъ значится переданныхъ:							
Изъ кабинета технологій металловъ ...	—	—	—	—	1	30	—
„ „ металлургій	—	—	—	—	16	26	—
„ „ минералогіи	—	—	—	—	1	26	—
А всего	—	—	—	—	18	82	—

Звіт про діяльність КВГУ за 1904 рік (із фондів ДОУНБ)

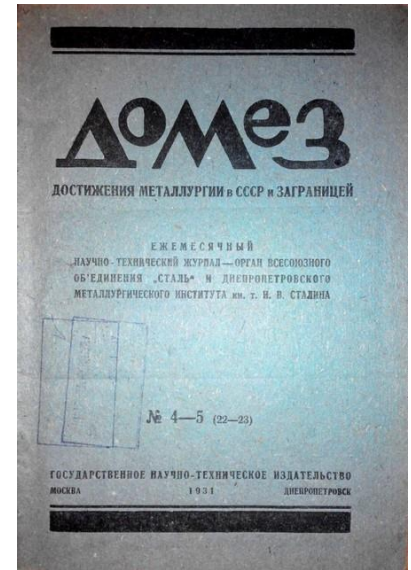
Період третій «радянський» (1925 - 1991)

Пов'язаний зі становленням і розвитком наукових шкіл, зокрема у галузі чорної металургії.

У серпні 1925 року в Катеринославі відбулась нарада, у якій учасниками були інженери металургійних підприємств міста, студенти з різних міст, що перебували на той момент на виробничій практиці, студенти та викладачі КГІ, зокрема професор А.П. Виноградов (1875 - 1933). Підсумком цих велелюдних зборів було звернення до представників науково-технічної інтелігенції країни щодо започаткування друкованого органу, в якому 32 молоді науковці та талановиті студенти могли б публікувати для широкого загалу результати своїх досліджень в галузі металургії. Ініціатива була винесена на обговорення широкої громадськості, у центральній пресі було опубліковано кілька схвальних статей. До кінця 1925 року відбулася низка погоджувальних нарад за підсумком яких було вирішено новий науковий журнал назвати «Металург». У 1926 році вийшли друком перші номери під егідою Ленінградського політехнічного інституту. [4]

Але виникла одна колізія: опублікувати наукову статтю у цьому столичному виданні вченим і талановитим студентам з провінції, якою був на той час Катеринослав, було майже неможливо. Професор А.П. Виноградов, який у 1925 році активно підтримував ідею цього наукового видання зміг опублікувати власну статтю у номері лише за 1929 рік.

Це спричинило цікавий ефект: науковці Катеринославського (із 1926 року Дніпропетровського) гірничого інституту, зокрема професори А.П. Виноградов і П.Г. Рубін розпочали редагувати місцеве наукове видання із 1929 року під назвою «ДоМеЗ» (скорочення від слів «Досягнення Металургії Закордоном»). Від початку це був бюлетень перекладів та рефератів, що мав на меті ознайомити вчених і студентів країни з останніми публікаціями закордонної наукової преси. Згодом у цьому виданні з'явилися оригінальні статті професорів та молодих вчених як Дніпропетровська, та і інших міст країни. [5]

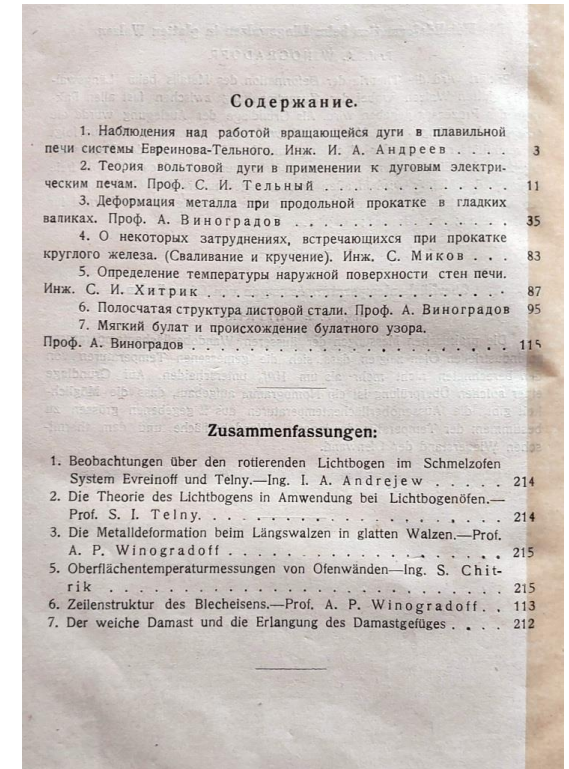
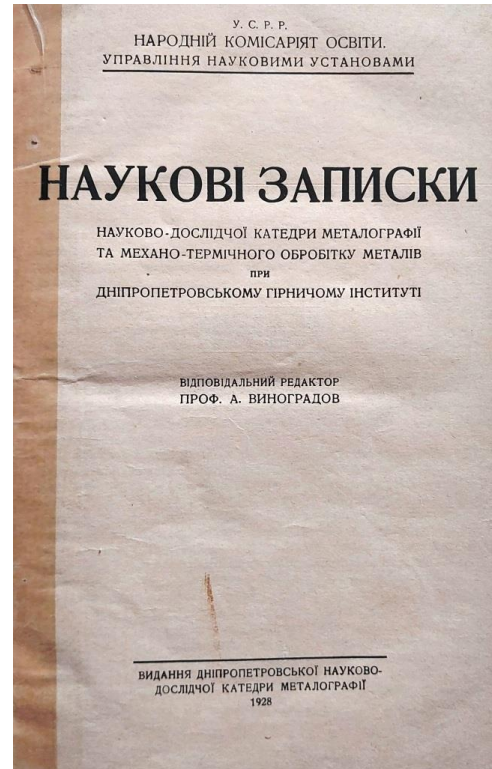

У 1936 році відбувся ребрендинг видання і воно отримало нову назву «Теорія та практика металургії», а з 1939 року і загальнодержавний статус. У вигляді щомісячного журналу це видання проіснувало ще п'ять років до кінця 1940 року. Ліквідація була спричинена оптимізацією кількості наукових видань в країні через зменшення видатків держави на їхню підтримку з огляду на складну суспільно-політичну й військову ситуацію у Європі.

Наприкінці 1920-х років вийшли друком «Наукові записки», цікаве видання – збірник статей провідних вчених-металургів.

Характерною лінгвістичною особливістю цього видання було те, що титульна сторінка та вихідні дані були україномовними, а статті опубліковано російською. На початку 1930-х років було опубліковано низку монографій вчених-металургів російською і українською мовами в окремих виданнях. Але такі лінгвістичні експерименти припинились уже від середини 1930 - х років.

Замість висновків

Підсумовуючи викладене зазначимо наступне. По-перше, мав місце несистемний характер становлення наукових бібліотек у Катеринославі – Дніпропетровську. По-друге, наочним є факт лінгвоциду – цілеспрямованого нищення саме української мови як визначальної ознаки етносу – народності, нації, її штучного обмеження у науково-технічній літературі.

Список літератури

1. Яворницький Д.И. *История города Екатеринослава* / Д.И. Яворницький. – Днепропетровск: «Промінь», 1989. – 197 с.
2. *Историческій очеркъ возникновенія Екатеринославскаго Высшаго Горнаго Училища и его дѣятельности за первое десятилѣтіе (1899 – 1909 г.)* // составилъ И.о.э.проф. Е.В.Г.У. П.Г. Рубинъ – Екатеринославъ : Типографія Губернскаго Земства, 1909. – 148 с.
3. *Записи: воспоминання професора, пионера коксохимии* / П. Г. Рубин. – Дніпропетровськ : НГУ, 2009. – 127 с.
4. Редакция «Металлурга». *Вместо предисловия* // *Металлург* (Орган научно-технических металлургических кружков ВТУЗ'ов СССР) / Под ред. проф. А.А. Байкова. – Май – Ленинград, 1926. – С. 5 – 8.
5. Мироненко М.А. *Контент-аналіз статей провідних вчених ДМетІ у науковому виданні «ДоМеЗ» та «Теорія та практика металургії» 1929 – 1940 років* // *University library at a new stage of social communications development Тези ІХ Міжнар. конф., м. Дніпро, НБ УДУНТ, 3 - 4 жовт. 2024 р.* URL: http://conflib.diit.edu.ua/Conf_univ_Library_2024/paper/view/31446/18383